

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗ ΣΥΜΕΩΝ ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΥ ΣΤΟΝ ΑΡΕΙΟ ΠΑΓΟ

Άρειος Πάγος, Δευτέρα 29 Ιουνίου 2015

«Επιλαβόμενοι τε αὐτοῦ, ἐπὶ τὸν Ἄρειον πάγον ἤγαγον λέγοντες· δυνάμεθα γνῶναι τίς ἡ καινὴ αὕτη ἢ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχὴ;» (Πράξ. 17,19).

Εξοχώτατε κ. Πρόεδρε της Δημοκρατίας,

Μακαριώτατε Πάτερ, Ποιμενάρχα μας και σεπτέ Προκαθήμενε της καθ' Ελλάδα Εκκλησίας,

Δυό χιλιάδες φορές διαδέχθηκαν οι εποχές η μία την άλλη σ' αυτόν εδώ τον τόπο, από τότε που οι πατέρες μας άκουγαν για πρώτη φορά στην αγορά των Αθηνών κάποιον «σπερμολόγο»¹ ξένο να μιλά για καινούρια και άγνωστα πράγματα. Ήταν ο Παύλος, ο των εθνών απόστολος και άγγελος. Είχε περάσει από τη Συρία και τη Μικρασία, από τη Σαμοθράκη και τη Μακεδονία, από τη Θεσσαλονίκη και τη Βέροια, είχε δεχθεί θλίψεις, δοκιμασίες, φυλακίσεις, ύβρεις, ραβδισμούς, όμως εκείνος συνέχιζε τον ευαγγελικό δρόμο, και τώρα κάτω από τον καταγάλανο αττικό ουρανό, θεωρώντας «κατειδωλον τήν πόλιν»² των Αθηναίων, «τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐηγγελίζετο αὐτοῖς»³. Οι επικούρειοι και στωικοί φιλόσοφοι συζητούσαν μαζί του, έως ότου τον έφεραν στον Άρειο Πάγο για να τον ρωτήσουν με απορία: «δυνάμεθα γνῶναι τίς ἡ καινὴ αὕτη ἢ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχὴ;», μπορούμε να μάθουμε ποιά είναι αυτή η νέα διδασκαλία, την οποία κηρύττεις ;

Τι κι αν στάθηκαν από τότε αμείλικτοι οι αιώνες στο πέρασμά τους; Στον όρθρο του 21^{ου} αιώνα, στην εποχή μιας πολύμορφης και ανελέητης κρίσης, νιώθοντας εμείς οι χριστιανοί του σήμερα ότι δεν γνωρίζουμε όσο θα θέλαμε τον Παύλο και τη διδασκαλία του, ερχόμαστε –εδώ όπου ο ελληνισμός προσέλαβε στη σάρκα του τον χριστιανισμό- με παρόμοια δίψα να τον ρωτήσουμε όπως και οι πατέρες μας πριν 2000 χρόνια : «δυνάμεθα γνῶναι τίς ἡ καινὴ αὕτη ἢ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχὴ;», «Πες μας λοιπόν, ξένε, μπορούμε να μάθουμε ποια είναι αυτή η νέα διδασκαλία, την οποία εσύ κηρύττεις;».

«Σταθεὶς δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ»⁴ ημῶν, απευθύνεται στον καθένα ξεχωριστά με γλώσσα αποκαλυπτική, με το σύνολο της διδαχῆς του που νοηματίζει το σήμερα, λόγος διαχρονικός, επίκαιρος, αιώνιος, γεμάτος κουράγιο και αλήθεια, ικανός να στηρίξει τον κουρασμένο –ίσως και απογοητευμένο- άνθρωπο της εποχῆς μας.

Έτσι λοιπόν, στο εξαιρετικά ανησυχητικό φαινόμενο των καιρῶν μας, την ανάνηψη του φυλετισμού και των διακρίσεων, που συνθλίβουν το ανθρώπινο πρόσωπο, μοιάζει τραγούδι αντάρτικο η διαβεβαίωση του Παύλου, πως ο Θεός «έποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος

¹ Πράξεις των Αποστόλων 17,18

² Πράξεις των Αποστόλων 17,16

³ Πράξεις των Αποστόλων 17,18

⁴ Πράξεις των Αποστόλων 17,22

πάν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πάν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς»⁵, ὁ Θεὸς ἔκαμε ἀπὸ ἑνὸς αἵμα ὅλα τὰ ἔθνη τῶν ἀνθρώπων, νὰ κατοικοῦν πάνω σ' ὅλη τὴ γῆ.

Ὅπως καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις, ὁ Ἀπόστολος συνδέει τὴν ποικιλία τῶν ἐθνῶν με τὴν κοινὴ καταγωγὴ τους καὶ ἀρα τὴ μεταξύ τους συγγένεια, ἀπέναντι σὲ ὅποια ἀκραία πεποίθησις ἐθνικῆς στεγανότητος, δίνει τὴ μαρτυρία ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὁμοίαιμα ἀδελφία, με τὸ ἴδιο αἷμα, πὼς ἡ ἰδιοπροσωπία κάθε λαοῦ δὲν ἐμποδίζει τὴν κλήσι τῶν Θεοῦ που ἀπευθύνεται ἀδιάκριτα πρὸς ὅλους. Εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς που βιώνουμε καὶ ομολογοῦμε κάθε Κυριακὴ σὲς ἐκκλησιῆς μας, «ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ»⁶, σὲς εὐχαριστιακὸ γεγονός τῆς Ἐκκλησίας -χωρὶς νὰ νιώθει κανεὶς ὅτι εἶναι παιδί ἐνὸς κατώτερου Θεοῦ- καθὼς ἐπικαλούμεθα τὸν κοινὸ μας Πατέρα, «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς...».

Ἡ ραχοκοκαλιά τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας εἶναι ἡ πίστις ὅτι, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ πνοὴ τῶν ἐθνῶν, ὑπερπολύτεκνον Θεοῦ-Πατέρα, που σπάταλα διαχέεται σὲς τὰ παιδιά Του. Συνεπῶς, κάθε ἀπόπειρα ρατσισμοῦ καὶ ἐθνοφυλετικῶν διακρίσεων δὲν μπορεῖ παρά νὰ καταδικάζεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μας ὡς «νεωτερικὴ λύμη» καὶ «φυλετικὴ παρασυναγωγή»⁷ ἀντίθετη πρὸς τὴν ὀρθόδοξη παράδοσι, καθὼς ἀκυρώνει τὴν οἰκουμενικότητα τῆς εὐαγγελικῆς ἀλήθειας.

Ὁ ἀκούραστος αὐτὸς ἐργάτης τῶν Εὐαγγελίων ἀφηγεῖται : τρεῖς φορές ναυάγησα, ἑνὸς μερόνυχτο ἐμείνα ναυαγὸς σὲς τὸ πέλαγος, «τρὶς ἐναυάγησα, νυχθημερὸν ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα»⁸.

Ἡ εἰκόνα τῶν ναυαγῶν καὶ ταλαιπωρημένου Παύλου ἐρχεται σὲς τὸ νου μας κάθε φορά που ἀντικρῶζουμε τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια νὰ πνίγεται μαζί με τὰ δουλεμπορικὰ σαπιοκάραβα σὲς τὰ νερά τῆς Μεσογείου, τῆς θάλασσας πολιτισμοῦ που κατήντησε ἑνας σύγχρονος Κιὰδας προσφύγων καὶ μεταναστῶν.

Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ἀναρωτηθοῦμε, μήπως ἀνάμεσά τους εἶναι ὁ Παῦλος; Ἡ καλύτερα νὰ προβληματισθοῦμε ὅτι ἐκεῖ εἶναι σίγουρα ὁ ἴδιος ὁ Χριστός! Ὁ Θεὸς δὲν συμπαθεῖ ἀπλῶς τους ἐλάχιστους αὐτοῦ τῶν κόσμου, ὁ Χριστός ἔχει ταυτιστεῖ ἀπόλυτα με ὅσους ἀνηφορίζουν τὸ Γολγοθά ἀπὸ τὸ μηδέν σὲς τὴν ἀνάστασι. Ἐκεῖνος μας τὸ διαβεβαίωσε: «...ἐφ' ὅσον ἐποίησατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποίησατε»⁹.

Ἀπέναντι σὲς κάθε λογῆς μαστίγωσι τῆς ἀνθρώπινης ἀξίας καὶ ομορφιάς, ὁ «Παῦλος ὁ δέσμιος τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν»¹⁰ κάνει ζωὴ τῶν συντριβῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ προβάλλει τὸ ὄραμα γιὰ τὴν ἀναμέτρησι τῆς ἀγάπης με τὴν ὑποτέλεια, με τὸν πόνο τῆς ἀδικίας, με τὸ παράλογο κάθε τυρανίας. Θυμίζει πὼς ὁ χριστιανισμὸς εἶναι ἑνὸς μεγάλη ἐπανάστασι, ὁ ξεσηκωμὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης, εἶναι ἑνὸς ἐπανάστασι ὅπου ὁ ἡγέτης αὐτῆς δὲν ζήτησε τὸ αἷμα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ προσέφερε τὸ αἷμα

⁵ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων 17,26

⁶ Πρὸς Ἐφεσίους 4,15

⁷ Ἁγία καὶ Μεγάλὴ Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1872)

⁸ Β' Πρὸς Κορινθίους 11,25

⁹ Κατὰ Ματθαῖον 25,40

¹⁰ Πρὸς Ἐφεσίους 3,1

το δικό Του στο Σταυρό του Γολγοθά. Πριν τον Χριστό το μεγαλείο μετριόταν με το πόσους κανείς εξουσιάζει. Με τον Χριστό, το μεγαλείο μετριέται με το πόσους κανείς διακονεί. Είναι το ολότελα καινούργιο με ιστορικό βίο 20 αιώνων.

Και υπογραμμίζει ο Παύλος τη μέγιστη αλήθεια, τη θυσιαστική αγάπη, που λιτανεύει η Εκκλησία στην ιστορία: «Διώκετε τὴν ἀγάπην»¹¹, δηλ. αγωνίζεσθε, με επιμονή, να αποκτήσετε την αγάπη. «Εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη»¹², διαμηνύει στους παραλήπτες των επιστολών των, ο χριστιανός θυσιάζεται ο ίδιος, αλλά δεν θυσιάζει τους άλλους, για να διαπιστώσει: « Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἤχων ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον»¹³. « Ἐὰν πεινᾷ - ἀκόμη και- ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν, ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν»¹⁴. Μαθαίνουμε διαρκῶς ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὁποῖος ἦλθε ἀνάμεσά μας «διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς»¹⁵, για να μην είναι πια ὁ ἄνθρωπος κάτι το ἀναλώσιμο, για να εἴμαστε ὅλοι «ἐν σῶμα καὶ ἐν Πνεῦμα»¹⁶, «ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης»¹⁷. Αὐτὸ το ἦθος μαθητεύουμε σὴν Εκκλησία, για να εἶναι «ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος»¹⁸, που οδηγεί τους γνήσιους μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ να συναγωνίζονται «τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι»¹⁹. Στὸ πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ μας βρίσκεται πάντα ὁ Χριστός! Γι' αὐτὸ και ὅλοι ἀπολαμβάνουν, χωρὶς διακρίσεις, τὸ ψωμί και τὴν ἀλήθεια τῆς Εκκλησίας, πέρα ἀπὸ σύνορα, ταυτότητες, χρῶμα, φυλὴ, θρησκεία. Ἄλλωστε, ὅπως πολὺ σωστά ἔχει ἐπισημανθεῖ «Ἡ Ὀρθοδοξία, ὅταν και ὅπου βιώνεται, ... εἶναι υπέρβαση τῆς ιδεολογίας, τῆς θρησκείας και τῆς ἠθικῆς. Ὑπέρβαση τῆς ιδεολογίας, διότι βιώνεται ως ἐμπειρία· υπέρβαση τῆς θρησκείας, διότι εἶναι τρόπος υπάρξεως και «οδός»· υπέρβαση και τῆς ἠθικῆς, διότι εἶναι ἦθος ἀγιοπνευματικὸ και ὄχι ἐξωτερικὴ ἠθικὴ μίμηση»²⁰.

Ὁ πρωτοκορυφαῖος τῆς Εκκλησίας ἀπόστολος και μάρτυρας υπενθυμίζει ἀκόμη πως ὁ φανατισμὸς, ἡ βία και ἡ μισαλλοδοξία δεν μπορεῖ παρά να εἶναι οἱ λαθρεπιβάτες στο πλοῖο τῆς πίστες, τῆς ἀληθινῆς πίστες στο Σωτῆρα Χριστό.

Παρακινεῖ τὸν μαθητὴ τοῦ Τίτο να δείχνει «πραότητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους»²¹ και παρακαλεῖ τὸν ἄλλο μαθητὴ τοῦ Τιμόθεο να προσεύχεται «ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων»²². Γίνεται μήπως ὁ Παύλος λιγώτερο ζηλωτὴς ἀπὸ ἐμᾶς ὅταν προτρέπει τὸν Τιμόθεο: «Να αγωνίζεσαι για τὴ δικαιοσύνη, τὴν πίστη, τὴν ἀγάπη, τὴν εἰρήνη, μαζί μ' ἐκείνους που ὁμολογοῦν με καθαρὴ καρδιά ὅτι ἀνήκουν στον Κύριο. Μην παίρνεις μέρος σε ἀνόητες κι ἀνώφελες συζητήσεις, γιατί ξέρεις καλά ὅτι καταλήγουν σε φιλονικίες. Ὅμως ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου δεν πρέπει να φιλονικεῖ, ἀλλὰ να εἶναι ἤπιος ἀπέναντι σε ὅλους, πρόθυμος να

¹¹ Α' Προς Κορινθίους 14,1

¹² Α' Προς Κορινθίους 12,26

¹³ Α' Προς Κορινθίους 13,1

¹⁴ Προς Ρωμαίους 12,20 (και Παροιμία Σολομώντος 25,21)

¹⁵ Προς Εφεσίους 2,4

¹⁶ Προς Εφεσίους 4,4

¹⁷ Προς Εφεσίους 4,3

¹⁸ Προς Ρωμαίους 12,9

¹⁹ Προς Ρωμαίους 12,10

²⁰ Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, Ὀρθοδοξία και φανατισμὸς

²¹ Προς Τίτον 3,2

²² Α' Προς Τιμόθεον 2,1

διδάξει, ανεκτικός. Πρέπει να παιδαγωγεί με πραότητα όσους αντιτίθενται στην αλήθεια, για να τους δώσει κάποτε ο Θεός μετάνοια να καταλάβουν την αλήθεια»²³.

Ο Παύλος βγήκε στους δρόμους της οικουμένης να κηρύξει το Ευαγγέλιο της ειρήνης και της χριστιανικής αγάπης σε όλο τον κόσμο, της ενότητας, της καταλλαγής, της συμφιλίωσης με τον Θεό και τους ανθρώπους. Για να διαβεβαιώσει ότι ο χριστιανικός βίος είναι ένα Πάσχα, ένα διαρκές πέρασμα από την εγκατάλειψη στην εν Χριστώ ελευθερία, ζωαρχική μετάβαση από τον ατομισμό στην Αγάπη που έχει αναστηθεί.

Τελικά όμως ο Παύλος δεν είναι μόνο «κῆρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν»²⁴. Είναι κυρίως ο πατέρας. Η αποστολική του καρδιά φλέγεται από την αγάπη για τα πνευματικά του παιδιά. Θερμοπαρακαλεί τον Φιλήμονα να δείξει επιείκεια στον Ονήσιμο «παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου, Ὀνήσιμον»²⁵. Τους δε Κορινθίους βεβαιώνει ότι αν και «μυρίους παιδαγωγούς ἔχητε ἐν Χριστῷ»²⁶, ο ίδιος είναι ο πνευματικός και αληθινός πατέρας των. «Ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ νουθετῶ»²⁷, σας συμβουλεύω ως αγαπητά μου παιδιά, «ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα»²⁸. Γι' αυτό και κόπος αδιάλειπτος των αποστολικών φροντίδων του είναι να νουθετεί «νύκτα καὶ ἡμέραν ... μετὰ δακρύων ... ἕνα ἕκαστον»²⁹ με ορίζοντα την πνευματική αναγέννηση όλων.

Σε καιρούς αβάσταχτης πνευματικής ορφάνιας, νιώθουμε επιτακτική την ανάγκη να ανήκουμε στην οικογένεια του Παύλου, στην παρέα εκείνων που αγωνίζονται για μια ριζική ανατροπή της αντίληψης ότι οι διαδρομές των ανθρώπων γίνονται μόνο με αριθμούς, στην παρέα εκείνων που πορεύονται «με λογισμό και μ' ὄνειρο»³⁰, με δύναμη ψυχής, ελπίδα και ακεραιότητα ήθους.

Τα παιδιά και οι νέοι μας καλούν σήμερα, συνήθως με τρόπο επώδυνο, κατ' αρχήν να ομολογήσουμε την ανεπάρκειά μας και να μη διστάσουμε να μετανοήσουμε -αλήθεια έως πότε η υποκρισία και ο εγωισμός θα μας στερούν το μονάκριβο προνόμιο της γενναίας αυτοκριτικής;

Τα παιδιά και οι νέοι μας, καθώς βιώνουν με τρόπο τραγικό τη βία στην οικογένεια, στο σχολείο, στην κοινωνία, αναζητούν μια άλλη ποιότητα στην ανθρώπινη καθημερινότητά μας, και θέλουν να τους πείσουμε –με το παράδειγμά μας κυρίως- πως οι αξίες είναι ανώτερες από το tablet, πως τα ιδανικά είναι πιο πολύτιμα από την τελευταία εφαρμογή του smartphone. Πως είναι προτιμότερο «να είσαι» από το «να έχεις».

Τα παιδιά και οι νέοι μας απλώνουν το χέρι ζητώντας τη βεβαιότητα πως δεν μπορεί το παρόν τους να είναι το bullying και το μέλλον τους η ανεργία και ο ξεριζωμός. Το χρωστάμε στα εκατοντάδες θύματα της πνευματικής μας πτώχευσης, στα παιδιά της

---

²³ Β' Προς Τιμόθεον 2, 22-25

²⁴ Β' Προς Τιμόθεον 1,11

²⁵ Προς Φιλήμονα 1,10

²⁶ Α' Προς Κορινθίους 4,15

²⁷ Α' Προς Κορινθίους 4,14

²⁸ Α' Προς Κορινθίους 4,15

²⁹ Πράξεις των Αποστόλων 20,31

³⁰ Διονύσιος Σολωμός, Οι Ελεύθεροι Πολιορκημένοι (από το Β' Σχεδιάσμα)

διπλανής πόρτας, της γειτονιάς μας, το χρωστάμε σε χιλιάδες απορημένα πρόσωπα, να τους ξαναδώσουμε το αληθινό που τους έχουμε στερήσει, το όραμα που τους έχουμε αποκρύψει, το παράδειγμά μας που δεν ήμασταν σε θέση να προβάλλουμε. Για να αγαπήσουν τη ζωή και το συνάνθρωπο, να μεγαλώσουν «έν παιδεία καὶ νοουθεσία Κυρίου»³¹ με τον αληθινό πλούτο αυτού του τόπου, τα βράχια και τις θάλασσες, τη γλώσσα και τα σύμβολα, τους θρύλους και τις παραδόσεις, τους Αγίους και τους ήρωες, τα μνημεία, τα αγάλματα, τις εκκλησιές και τα εικονίσματα. Με όλα όσα αυτή η ελάχιστη φλούδα της γης δίδαξε τον κόσμο ανά τους αιώνες.

Εξοχώτατε κ. Πρόεδρε,

Μακαριώτατε Πάτερ,

Απόψε, καθώς μοιραζόμαστε το όραμα του Παύλου για την οικουμενικότητα του Ευαγγελίου, της δικαιοσύνης, της κοινωνικής ισότητας και της αδελφωσύνης, κοινωνούμε το διαχρονικό μήνυμά του και την προτροπή του: «παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μιμηταί μου γίνεσθε³²». Να μοιάσουμε σ' εκείνον. Να γίνει η ζωή μας «Ευαγγέλιο», δηλαδή χαρά, αυτό άλλωστε σημαίνει η λέξη «Ευαγγέλιο», χαρούμενη είδηση - αγγελία που συνίσταται στην αποκάλυψη ενός άλλου τρόπου ζωής, πέρα από τον εαυτό μας και την αδυναμία μας, απελευθέρωση από την αλαζονεία και τη μικρότητα.

Σήμερα δε, σε μία από τις πλέον κρίσιμες και οριακές στροφές του νέου ελληνισμού, κρατώντας «πάντα ανοιχτά, πάντα άγρυπνα τα μάτια της ψυχής μας»³³, καθώς ζητούμενο είναι η ενότητα, η σύμπνοια, η συναντίληψη, η συμπόρευση, όπως η ενότητα των συστατικών του ευχαριστιακού άρτου, που εικονίζει την ένωσή μας με τον Χριστό αλλά και με κάθε αδελφό, τολμούμε να θυμηθούμε και πάλι τον «διάκονο τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ»³⁴ Παύλο να μας δείχνει τον αληθινό δρόμο:

«Ἀδελφοί, χαίρετε, καταρτίζεσθε, παρακαλεῖσθε, τὸ αὐτὸ φρονεῖτε, εἰρηνεύετε, καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν»³⁵. Ἀμήν.

---

³¹ Προς Εφεσίους 6,4

³² Α΄ Προς Κορινθίους 4,16

³³ Διονύσιος Σολωμός, Οι Ελεύθεροι Πολιορκημένοι

³⁴ Προς Εφεσίους 3,7

³⁵ Β΄ Προς Κορινθίους 13,11